XV–XIX a. Kernavės miestelio teritorija šiuo metu yra saugoma tik rezervato buferinės apsaugos zonos reglamento, pagal kurį tik kai kuriose jos vietose reikalaujama archeologinių žvalgymų. Akivaizdu, kad reglamentas neužtikrina tinkamos šio paminklo apsaugos – jokių archeologinių tyrimų nereikalaujama net ir tuose sklypuose, kurių daržuose aptinkama itin daug archeologinių radinių, ryškūs kultūrinio sluoksnio pėdsakai, net ir ten, kur kultūrinio sluoksnio buvimas yra patvirtintas archeologiniais tyrinėjimais (*ATL 1986 ir 1987 metais*, V., 1988, p. 142). Dėl šių priežasčių XV–XIX a. Kernavės miestelio teritoriją kuo skubiau reikia įtraukti į NKVR.

Vilniaus Street

Prior to installing street lighting, a field evaluation was conducted on Vilniaus Street in Kernavė (Širvintos District) in 2008. Test pits (1 x 1 m, a total of 3 m^2) (Fig. 1) were excavated at the pole sites. A cultural layer and archaeological finds were discovered in only test pit 3. The cultural layer in it was 1.3 m thick and contained black earth with sand and clay seams (Fig. 2). It contained abundant 15th–19th-century (?) finds: pot sherds, animal bones, clay daub, and the rubble from clay stoves. The cultural layer was pure, unmixed, and contained no newer finds. The excavation of this test pit showed that an undisturbed intensive, thick cultural layer from the 15th–19th-century town of Kernavė has survived at this location (Fig. 3).

Rokas Vengalis

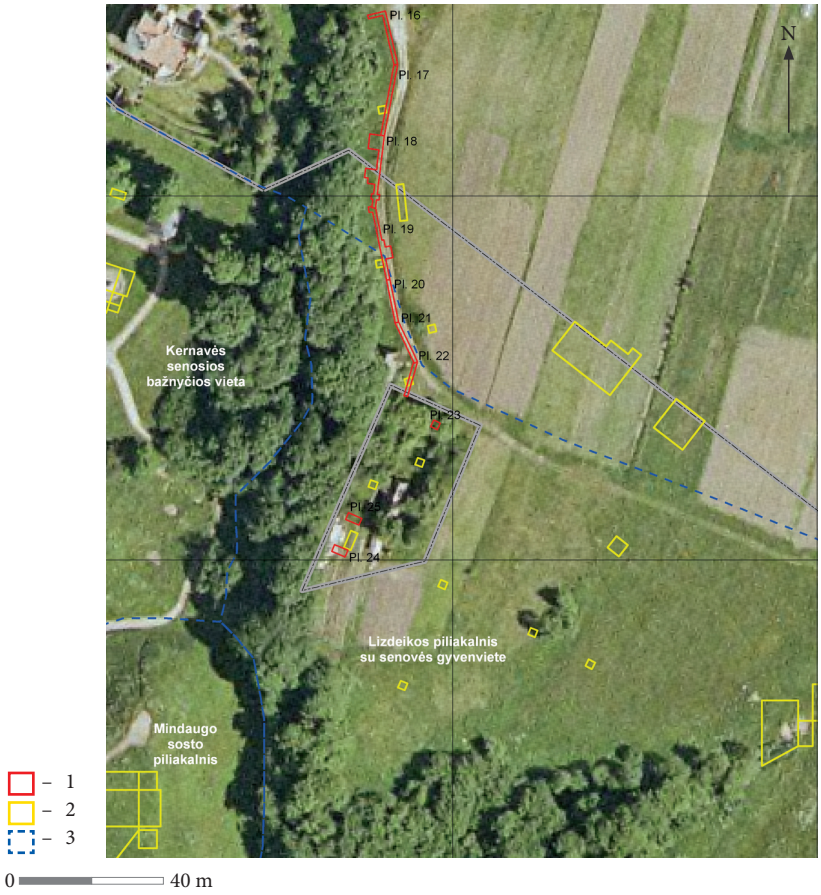
Kernavės viršutinis miestas

2008 m. tęsti XIII–XIV a. Kernavės viršutinio miesto tyrinėjimai (*ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 93–100). Tyrinėjimai vykdyti kabeliuojamos elektros linijos vietoje. Buvo ištirtas 1 m pločio ir 110 m ilgio plotas. Perkasos orientuotos palei sodybos link einantį keliuką. Tyrinėtas plotas yra Lizdeikos piliakalnio papėdės gyvenvietės Š dalyje ir už jos ribų. Ši vieta yra lauko, kuriame išlikusios Kernavės viršutinio miesto liekanos, V pakraštyje, šalia Mindaugo sosto piliakalnio link einančios griovos (1 pav.).

Tyrinėta vieta suskirstyta į atskirus plotus, taip pat iškastos 3 perkasos šalia esančiame sklype, būsimų statybų vietoje. Tęsiant 2006 m. pradėtą perkasų numeraciją, tyrinėti plotai 16–25, iš viso ištirta 166 m^2.

Plotas 16 yra trasos Š dalyje. Jis yra 19 m^2 dydžio, L raidės formos. Nuėmus dirvožemį paaiškėjo, kad ši vieta yra gerokai apardyta. Tik 5 m^2 plote iškart po dirvožemiu atsidengė įžemis – smėlis, kuriame išryškėjo juoda žeme užpildytos duobės kontūrai. Kitoje ploto 16 dalyje po dirvožemiu atsidengė permaišytos žemės sluoksnis. Šis sluoksnis buvo 10–70 cm storio, po juo visame plote atsidengė įžemio smėlis. Įžemyje kai kuriose vietose išryškėjo ekskavatoriaus kaušo dantys. Iš to galima spręsti, kad šioje vietoje vykdyti žemės kasimo darbai, vėliau ši vieta užlyginta sustumiant čia minėtą permaišytos žemės supiltinį sluoksnį. Taigi, jei čia ir būta kokių nors objektų, jie yra sunaikinti. Tik ploto P dalyje po supiltiniu sluoksniu išryškėjo apatinė stulpavietės dalis.

Plotas 17 kastas į P nuo ploto 16, jis yra 20 m ilgio, 19,8 m^2 dydžio. Nukasus dirvožemį

1 pav. Tyrinėtos vietos situacinis planas: Tyrinėtos vietos situacinis planas: 1 – 2008 m. tyrinėti plotai; 2 – ankstesniais metais tyrinėti plotai; 3 – vertybių ribos. R. Vengalio brėž.

Fig. 1. Situation plan of the excavated locations: 1 – areas excavated in 2008; 2 – areas excavated in previous years; 3 – heritage site boundaries.

didžiojoje ploto dalyje atsidengė įžemis – smėlis. Ploto Š dalyje, pirmuose 5 kvadratuose situacija buvo analogiška kaip ir plote 16 – po dirvožemiu atsidengė 10–40 cm storio supiltinis sluoksnis, kuris užpildė įžemyje kadaise iškastą įgilinimą. Plote 17 aptiktas vienas stambesnis objektas – perkasą skersai PV–ŠR kryptimi kertantis griovys. Griovys 1,3 m skersmens, 60 cm gylio, stačiomis sienelėmis ir plokščiu dugnu. Kadangi ištirta tik metro ilgio griovio atkarpa, nieko konkretesnio apie šio griovio funkciją pasakyti kol kas negalima. Griovyje aptikta XIII–XIV a. datuojama medžiaga – keramikos fragmentai, geležies gargažės, molio tinkas ir gyvulių kaulai. Likusioje ploto dalyje aptiktos tik dvi smulkios stulpavietės.

Plotas 18 kastas į P nuo ploto 17. Jis 20 m ilgio, 44,3 m^2 dydžio (su 4 išpjovomis). Nuėmus dirvožemį šiame plote jokių paskutinių

laikų suardymų žymių nepastebėta. Įžemio horizonte atsidengė 11 objektų kontūrai. Tarp objektų vyravo įvairios formos ir dydžio neaiškios paskirties duobės (2 pav.). Duobės užpildytos juodos degėsingos žemės užpildu, jose aptikti gausūs XIII–XIV a. radiniai – gyvulių kaulai, molio tinkas, keramika. Taip pat aptiktos 9 stulpavietės, sudarančios vieną objektą – tvorą ar aptvarą. Stulpavietės sudaro tiesią eilę, einančią iš Š į P ir ties P galu pasukančią į R pusę. Stulpavietes skiria daugmaž vienodi, 25–30 cm pločio tarpai. Plote 18 taip pat aptiktas objektas, primenantis 2006 m. rastų pastatų sienas. Tačiau į tyrinėto ploto ribas pateko tik 2,5 m ilgio tokios „sienos" atkarpa, be to, ji yra jau prie pat griovos šlaito, taigi neaišku, ar iš tiktųjų čia galėjo būti pastato vieta.

Plotas 19 kastas į P nuo ploto 18. Jis taip pat 20 m ilgio, 29,1 m^2 dydžio. Šis plotas ribojasi su 2006 m. tyrinėtu plotu 6. Nuėmus dirvožemį paaiškėjo, kad perkasos P dalis dalinai suardyta vandentiekio trasos, į kurią buvo pataikyta ir tyrinėjant plotą 6. Vandentiekio trasos perkasimas atsidengė penkių ploto 19 P kvadratų V dalyje. Be šio perkasimo, daugiau nesenų laikų suardymų šiame plote neužfiksuota. Kitaip, nei anksčiau aprašytuose plotuose, šiame plote dalinai buvo išlikęs ir kultūrinis sluoksnis, kuris fiksuotas dešimtyje ploto P kvadratų. Kultūrinis sluoksnis 10–15 cm storio, jis išlikęs tokio paties gylio įžemio pažemėjime. Kultūriniame sluoksnyje, kaip ir objektuose aptikti XIII–XIV a. radiniai – gana smulkios keramikos šukelės, molio tinkas, gyvulių kaulai. Nuėmus kultūrinį sluoksnį, atsidengė įžeminis smėlis, kuriame išryškėjo keletas objektų. Šiame plote aptiktos 2 neaiškios paskirties duobės, viena stulpavietė bei rentininio pastato sienos arba tvoros pėdsakai. Pastarasis objektas eina P–Š kryptimi, jį kerta didesnioji duobė. Į tyrinėto ploto ribas pateko 6 m objekto atkarpa. Padarius objekto išilginį pjūvį, tvirtai pasakyti, ar tai tvora, ar pastatas sudėtinga – Š dalyje pjūvyje išryškėjo taisyklinga forma, primenanti gulintį rąstą, tuo tarpu P dalyje objekto kontūras eina nevienodame gylyje ir labiau primena iš stačių lentų padarytos tvoros pjūvį.

Plotas 20 kastas į P nuo ploto 19. Jis 12 m ilgio, 12 m^2 dydžio. Nuėmus dirvožemį šiame plote išryškėjo gana intensyvių suardymų žymės. Ploto Š dalyje tęsėsi minėto vandentiekio trasos perkasimas, tuo tarpu 5 ploto P kvadratai buvo ištisai sunaikinti neaiškios kilmės nesenų laikų perkasimo. Beveik visoje likusioje nesuardytoje ploto dalyje po dirvožemiu atsidengė kultūrinis sluoksnis. Kaip ir plote 19 kultūrinis sluoksnis 10–15 cm storio, su XIII–XIV a. būdingais radiniais. Nuėmus kultūrinį sluoksnį, atsidengė 2 objektai – gana didelė neaiškios paskirties duobė ir skersai ploto (R–V kryptimi) einanti pastato sieną primenančio objekto atkarpa.

Plotas 21 kastas į P nuo ploto 20. Jis 12 m ilgio, 12,1 m^2 dydžio. Nuėmus dirvožemį, ploto Š dalyje atsidengė nuo ploto 20 tebesitęsiantis suardymas. Tuo tarpu P dalyje po dirvožemiu atsidengė apie 20 cm storio pilkos žemės supiltinis sluoksnis. Po pastaruoju aptiktas apie 15 cm storio smėlio sluoksnis, kuris taip pat greičiausiai yra supiltinis. Po šiuo sluoksniu, apie 50 cm gylyje išryškėjo kultūrinio sluoksnio likučiai. Kultūrinis sluoksnis aptiktas tik 5 m atkarpoje, jis iki 5 cm storio. Kultūrinis sluoksnis, kaip ir visi kiti tyrinėjimų metu aptikti objektai, datuojamas XIII–XIV a., jame aptikta gyvulių kaulų ir keletas smulkių keramikos šukelių. Plote 21 taip pat aptiktas vienas neaiškus objektas – šviesiai pilkos žemės duobė be radinių.

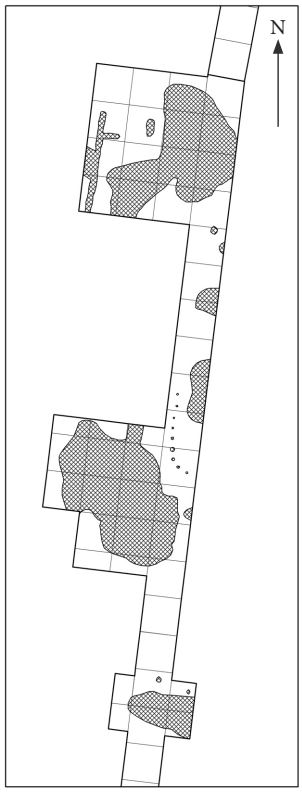
Plotas 22 kastas į P nuo ploto 21. Jis 10 m ilgio, 9,6 m^2 dydžio. Plotas kerta 2006 m. tirtą šurfą – plotą 8. Nuėmus dirvožemį šiame plote nesenų laikų suardymų nepastebėta. Įžemio smėlyje išryškėjo tik keletas neaiškių objektų – 3 skersai ploto einančios 20 cm skersmens linijos, besikertančios tarpusavyje. Ar šių objektų kilmė susijusi su žmogaus veikla, ar tai gamtinės kilmės dariniai, lieka neaišku.

Plotai 23–25 kasti privačiame sklype, planuojamų statybų vietoje (1 pav.). Plotas 23 buvo 2x2 m dydžio, plotai 24 ir 25 – 2x4 m dydžio. Jokių archeologinių radinių ar objektų šiuose plotuose neaptikta.

Tyrimų metu surinkti gana gausūs XIII–XIV a. radiniai. Visuose plotuose (išskyrus plotus 23–25) dirvožemyje, be XIII–XIV a., aptikta ir vėlesnių amžių radinių – daugiausia smulkių žiestos glazūruotos keramikos fragmentų, kaltinių vinių. Kadangi kultūrinis sluoksnis tyrinėjimų vietoje suardytas ilgamečių arimų, dirvožemyje pasitaikė nemažai ir XIII–XIV a. keramikos, metalinių radinių, tarp kurių, deja, vyravo neaiškios paskirties dirbinių fragmentai.

Objektuose aptikta medžiaga gana vienoda – visa ji priklauso vien tik XIII–XIV a. Absoliučią surinktų radinių daugumą sudaro apžiestos keramikos fragmentai, molio tinkas bei itin gausūs gyvulių kaulai. Taip pat aptiktas nedidelis kiekis geležies šlako. Aptikta daugiau nei 100 metalinių radinių. Tarp jų vyravo įvairūs nenustatytos paskirties dirbinių fragmentai. Aptikta keletas peilių, cilindrinė spyna, žalvarinis zoomorfinis pakabutis.

Tyrinėta vieta priklauso XIII–XIV a. viršutinio Kernavės miesto daliai, įsikūrusiai tarp dviejų gana gilių griovų. Ji yra pačiame šios dalies pakraštyje, tik 5–10 m nutolusi nuo griovos šlaito. Kadangi tirtas tik 1 m pločio

2 pav. Plote 18 atsidengę objektai. R. Vengalio brėž.

Fig. 2. Objects unearthed in area 18.

plotas, be to, jame buvo nemažai suardymų, nieko konkretesnio apie sodybų išplanavimą šioje vietoje pasakyti kol kas negalima.

Kernavė upper city

In 2008 the excavation of 13th–14th-century Kernavė upper city was continued. The excavation (110 x 1 m, a total of 166 m^2) was conducted at the site of an electric line that is being replaced with cable. The excavated area is in the N part of the Lizdeika unenclosed settlement at the foot of the hill and outside of its boundaries. This location is a field, in which the remains of Kernavė upper city have sur-

vived on the W edge beside a ditch running towards the hillfort site (Fig. 1). The cultural layer had survived only fragmentally in the excavated area; elsewhere sterile soil with various objects was unearthed immediately beneath the topsoil: storage pits, postholes, and traces of fences (Fig. 2). 13th–14th-century material predominated everywhere: partly thrown pottery, metal artefacts, animal bones, clay daub, and slag.

KLAIPĖDA

Mindaugas Brazauskas

Tyrinėjimai Klaipėdos senamiestyje

2008 m. BRIAI vykdė žvalgomuosius ir archeologinius tyrinėjimus 4 sklypuose Klaipėdos senamiestyje.

Sklypas **Bastionų g. 8, Gluosnių g. 1 ir Gluosnių g. 11** užima beveik 4,7 ha plotą. Jame ištirti 22 šurfai (iš viso 88 m²), 10 perkasų (iš viso 300 m²) bei viena atskira didelė 60 m² perkasa. Iš viso šiame sklype ištirtas 448 m² plotas. Ši šalia Klaipėdos senamiesčio esanti teritorija po II Pasaulinio karo buvo neprieinama archeologams dėl čia vykdytos gamybinės veiklos. Tuo tarpu iš istorinių šaltinių žinoma, kad šioje vietoje ar greta jos lokalizuojamos 3 Klaipėdos priemiesčio zonos: Pelenynas (*Aschhof*), Malūnų kalno (*Mülenberg*) ir Baltikalnės (*Baltikallen*) gyvenvietės. Pelenynas kūrėsi XVIII a. II pusėje prie Danės, šalia Malūnų kalno gyvenvietės. Manoma, kad jo pavadinimas kilo nuo 1771 m. įsteigto pelenų fabriko (Zembrickis J., *Klaipėdos karališkojo Prūsijos jūrų ir prekybos miesto istorija*, Klaipėda, 2002, p. 175). Malūnų kalno ir Baltikalnės gyvenvietės yra senesnės, jų raidos pradžia siekia XVI a. Štai istoriniuose šaltiniuose nurodoma, kad 1571 m. hercogas Albrechtas Frydrichas dovanojo miestiečiams žemę kairiajame Danės krante, kuri nuo Akmenų pylimo (dabartinės Tiltų gatvės) tęsėsi iki Malūnų tvenkinio (dabartinio Trinyčių tvenkinio) (ten pat, p. 92). Būtent išskirtos teritorijos rėmuose steigėsi Malūno kalno ir Baltikalnės gyvenvietės. Tiek istorinės, tiek archeologinės medžiagos apie jas turime nedaug.

Pirmiausia buvo atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai Bastionų g. 8 sklype. Jų metu konstatuota, kad čia dominuoja niveliaciniai ir XIX a. II puse – XX a. datuojami kultūriniai sluoksniai, susiję su minėtu laikotarpiu vykdyta gamybine veikla. Tik į ŠR nuo miesto gynybinių bastioninių įtvirtinimų gynybinio griovio, po daugiau kaip metro storio niveliacinio molio sluoksniu aptiktas kultūrinis sluoksnis, pagal archeologinius radinius datuotas XVII a. pabaiga – XVIII a. Šioje vietoje ištirta 60 m² dydžio perkasa. Tyrimų metu konstatuota, kad žemiau niveliacinio molio sluoksnio glūdi nepažeistas iki 60 cm storio kultūrinis sluoksnis (1 pav.). Jį preparuojant aptikta amatininkų įrankių, puodyninių bei renesansinių plokščiųjų koklių fragmentų, buitinės keramikos, redukcinėje aplinkoje išdegtų puodų fragmentų. Tipologiškai šio horizonto archeologiniai radiniai patenka į XVII a. pradžios – XVIII a. chronologinius rėmus. Spėta, kad apatinis horizontas bei jame esantys radiniai reprezentuoja Malūno ir Baltikalnės priemiesčio ūkinę buitinę veiklą. Tuo tarpu aukščiau esantis niveliacinis molio sluoksnis gali būti siejamas su XVIII a. viduryje vykusiais miesto tvirtinimo darbais.